

HỘI ÁI HỮU BIÊN HOÀ

Website: <https://www.bienhoatx.com>

Email liên lạc: datlam1951@yahoo.com

Hội Ái Hữu Biên Hoà hân hạnh giới thiệu đến quý vị bài: **Tản Mạn Biên Hoà: Cồn Gáo** của đồng hương **Nguyễn Văn Đáng**, đóng góp trên diễn đàn. Hội chân thành cảm tạ tác giả. Kính mời thưởng lãm.

Trân trọng.

Cồn Gáo

Nguyễn Văn Đáng

Người dân bản xứ khi đi xa, trước năm 75, có dịp về lại quê hương Biên Hoà, qua hai cầu sắt nối liền từ Chợ Đồn - Cù Lao Phố -

Thị Trấn Biên Hoà, quay nhìn về hướng Cầu Mát gần khu Chợ Bình Trước Biên Hoà, sẽ cảm thấy vui lòng với cái cảnh đẹp sông Đồng-Nai quen thuộc; thế nhưng, cũng không làm sao khỏi bị lôi cuốn bởi cái “gò nổng” giữa dòng sông. Nơi đó có cây xanh che phủ, lơ lửng vài chiếc ghe con đang cắm sào lác lư nhẹ nhẹ trên mặt nước, phản ánh trời xanh mây trắng, đôi ba mái nhà tranh ẩn hiện dưới những tàu lá dừa phe phẩy ve ra sông, trộn lẫn nhiều màu sắc tạo nên một cảnh đẹp thiên nhiên, như bức tranh của quê hương thân thương, tuyệt vời. Chốn này là “**Cồn Gáo**”, một địa danh quen thuộc xưa nay của người dân Biên Hoà.

Đứng nơi Cầu Mát, trước Toà Hành Chánh, trên đường Trần Thượng Xuyên, hay nơi Chợ Cá, và gần hơn chút là Đình Thần Trần Thượng Xuyên (Xóm Lò Heo) sẽ thấy rõ Cồn Gáo nằm chơi vơi giữa dòng nước xanh tươi mát đang xuôi chảy êm đềm.

Sau khi dòng sông Đồng-Nai chia hai nhánh ôm trọn Cù Lao Rùa (Thạnh Hội), gặp lại nhau tại Bửu Long, rồi chảy qua xã Tân Hạnh, trước khi đi vào thị trấn phải đi ngang qua Cồn Gáo. Từ đây, khúc sông này dài bốn cây số chảy ngang qua thành phố Biên Hoà, đi vào khu vực thương mại, chợ phố sầm uất dọc theo bờ sông (có từ thời Trần Thượng Xuyên, cho nên người dân địa phương thường gọi một cách thân thương là "Sông Phố").

Khúc sông khởi đầu từ cái đuôi của Cồn Gáo, thông thả chảy về hướng Cù Lao Phố rồi chầm dứt nơi mỏm đất nhọn. Tại nơi này, dòng nước tách làm đôi như hai cánh tay không lồ mở rộng ôm gọn hai làng Hiệp Hoà và An Hảo của Cù Lao Phố, rồi hai nhánh sông lại gặp nhau ở điểm chót, nơi bãi cát bùn lầy của cuối làng An Hảo.

Cái tên "Sông Phố" mỹ miều của khúc sông này, đã từng một thời được in lớn bằng chữ đỏ tên cho một tờ báo "Sông Phố" của huyện Châu Thành (Biên Hoà), thời tiền kháng chiến chống Pháp của nhóm nhân sĩ Biên Hoà.

Cồn Gáo, chơi vơi giữa sông, xa nhìn thấy chùm cây xanh, trông thật cô đơn tĩnh mịch, vắng vẻ như một chốn "tu hành", giữa Cồn có một bụi lên ba cây "Gáo" cao như ba cột buồm, nên ai đó người đầu tiên khám phá ra đặt cho cái tên "Cồn Gáo". Không nghe ai nói Cồn Gáo có trên dòng sông này từ lúc nào, bao nhiêu tuổi.

Cồn Gáo có mặt bằng, chiều dài khoảng 30 mét, và 20 mét chiều ngang, ở vào thời kháng chiến chống Pháp, sách lược "tiêu thổ kháng chiến" đã khiến nhiều gia đình từ các nơi lặn cật ở vùng trên nguồn, dùng ghe thuyền về Biên Hoà, thấy Cồn Gáo là một cái gò hoang, gần chợ thị trấn, nơi bình an sống được, nên từ đó chọn chôn này tị nạn. Ban đầu tạm sống trên ghe lều, dùng ghe chài lưới đánh cá mà sinh sống, lần hồi khá hơn có người xây nhà tại chỗ, có gia đình dời về đất liền; tuy Cồn Gáo vị trí giữa sông nhưng lệch về gần Xóm Lò Heo nhiều hơn.

Ngược dòng lịch sử, trở về thời Nhà Nguyễn. Vào năm Minh Mạng thứ 12 (Tân Mão 1831), Biên Hoà dưới quyền của vị quan đầu tỉnh gọi là Bố Chánh Sứ (do đó có tên "Toà Bố" là Toà Hành Chánh sau này). Nhân ngày Tết Nguyên Đán (Nhâm Thìn 1832), Biên Hoà được liệt vào hạng tỉnh lớn, do đó triều đình Huế cho phép tổ chức cuộc đua thuyền trên sông Phước Long Giang (Đồng-Nai). Quan Tổng Đốc cai trị hai tỉnh An Biên (Gia Định và Biên Hoà) là quan Thượng Thư Chánh Nhị Phạm, đại diện triều đình Huế đến chủ tọa. Cuộc đua thuyền xuất phát và chấm dứt

được đặt tại khán đài nơi nhà thủy tạ bên bờ sông, có trang hoàng: biển, lọng, cờ tam tài, cờ đuôi cheo, cờ tứ phương, cờ ngũ hành...

Hành trình thủy lộ cho cuộc đua được quy định từ mũi Tây Bắc của châu Đại Phố, thôn Bình Hoàn (Cù Lao Phố) cho đến mũi Cồn Gáo, tại đây ôm vòng quay trở lại Đại Phố. Tại mỗi điểm giới hạn có ghi dấu bằng phao rơm, trên phao có cắm ngọn cờ màu tím, khi đến phao thuyền đua phải lấy được thẻ, rồi mới được quyền quay ngược lại, mỗi vòng đua dài phỏng định 6 ngàn thước, thuyền đua phải tranh đủ 3 vòng, tổng cộng các thuyền phải chèo 18 ngàn thước. (*)

Vào đầu những năm 1960, theo chương trình Xây Dựng Nông Thôn, để phát triển hệ thống thủy lưu thông, song song với công trình Xa Lộ Biên Hoà, Cơ Quan Phát Triển Quốc Tế Hoa Kỳ (USAID) có văn phòng tại Biên Hoà, mượn người ra ngồi tại đầu Cầu Gành và Rạch Cát, để theo dõi lưu lượng xe lưu thông mỗi ngày, bằng cách đếm mỗi xe qua cầu. Kết hợp sau thời gian theo dõi, cơ quan Hoa Kỳ cùng với chánh quyền tỉnh có quyết định xây dựng cây Cầu Hoá An bằng qua sông Đồng Nai để chia sẻ lưu thông với hai cây cầu sắt.

Từ hướng Sài Gòn lên, xuyên qua đất ruộng mở một con đường mới nối liền Quốc Lộ 1 nơi Cầu Hang (khu núi Châu Thới), dẫn tới bờ sông; đầu cầu nằm trong địa phận Hoá An, cây cầu đi qua sông gặp đường Nguyễn Hữu Cảnh (Tân Thành); nơi đây, một đoạn đường Quốc Lộ 1 mới được xây tiếp đi xuyên qua khu ruộng rẫy (Bình Thiên) dẫn tới gặp nhau với cuối đường Phan Đình Phùng, nơi khu Dốc Sỏi, cổng phi trường Biên Hoà, tạo thành một ngã “Tu”, tiếp tục đi ngoài vành đai phi trường (sau này xa lộ Biên Hoà lưu thông, thì ở đây đổi tên lại là đường Phạm Phú

Quốc) cho đến Đài Kỷ Niệm, đường Trịnh Hoài Đức nối liền Quốc Lộ 1 đi xuyên Việt.

Cầu Hoá An là cây cầu rất quan trọng về chiến lược và lợi ích về kinh tế cho tỉnh Biên Hoà. Cầu xây bằng bê-tông cốt sắt, dài 802 mét, rộng 10m26, dành hai làn ven cho người đi bộ, thân cầu được chịu đựng bằng những cột móng vững chắc.

Lực lượng Giang Thuyền Bảo An tỉnh có nhiệm vụ giữ an ninh cầu, mỗi đêm tàu tuần tiễu từ Cầu Gành đến Cầu Hoá An để tránh bị phá hoại của đặc công Cộng Sản, nhưng cũng không tránh được sự rình rập đánh lẻ của đặc công Cộng Sản. Vào quá nửa đêm của một ngày trong năm 1974, một tiếng nổ lớn đánh thức, làm khiếp sợ cả khu vực Xóm Lò Heo, Chợ Biên Hoà và vùng lân cận: cầu bị đánh mìn làm sập chân cầu, hai nhịp cầu gần kề về phía “Lò Heo”. Tiếp theo sau tiếng nổ của mìn, một loạt súng nhỏ, trung, đại liên nổ liên hồi, một cuộc truy kích đặc công Cộng Sản được tiến hành nhanh chóng. Cho đến sáng hôm sau, tại bãi ở phía sau nhà hàng La Plage, đôi diện cơ quan dân sự Hoa Kỳ và nhà của ông tướng Lam Sơn, đoàn Bảo An Giang Thuyền đem về đây hai xác chết, để nhập chung với một đặc công Việt Cộng bị bắn chết tại đây đêm qua, cả ba đều lực lưỡng khoẻ mạnh, mình trần, mặc quần cụt màu xanh đậm.

Cầu tạm thời ráp nối bằng một thanh cầu sắt cho xe hơi và gắn máy, bên ven lề cầu dành hai làn cho người đi bộ. Đến ngày 30-4-1975, lính Cộng Sản tấn công vào thành phố. Để chặn bước tiến của bọn lính Cộng Sản, chính quyền tỉnh đã ra lệnh phá nổ cầu, lần nữa thanh cầu sắt chìm xuống lòng sông.

Sau khi Cộng Sản cai trị tỉnh, cũng dùng lối cũ để tạm thời lưu thông, gát nổi bằng khung cầu sắt thế chỗ đã bị sập, trọng tải theo bảng đề “không quá 8 tấn”.

Vào một chiều của một ngày năm 1980, có 3 xe vận tải nặng chở đầy đá xanh trọng tải mỗi chiếc độ 20 tấn từ hướng Hoà An cùng một lượt qua cầu, lúc đó cũng có một chiếc xe “lô-ca-sông” (location) đen chở đầy khách cùng nổi đuôi tranh lên cầu. Chiếc xe tải đến nhịp cầu sắt tạm, sập cầu kéo theo cả chiếc xe lô xuống sông; cũng không may cho một số học sinh học cấp trung học bên Biên Hoà đang trên đường về, công nhân tan sở trên đường về qua cầu cùng chung số phận tử vong. Xóm Lò Heo lại thêm một phen kinh hoàng náo động cả làng: dân đánh cá, đi ghe gần đó, tụ họp dân trên bờ tung ra cấp bách vớt người, cũng nhờ cơ quan cứu hoả đến giải cứu kịp thời.

Cồn Gáo, nằm về hạ lưu sông Đồng-Nai phía Nam cầu Hoà An. Từ những ngày của thập niên 60, chánh quyền xây cầu Hoà An, xây Lộ Biên Hoà, và tân trang phi trường Biên Hoà, dân ở đây họ cảm thấy nơi Cồn Gáo này tương lai sẽ chìm dần vì bị nước xoáy mòn.

Do thất thế là Cồn Gáo ở hạ lưu, không chịu nổi sức chảy của dòng nước khi đến các chân cầu ngõ hẹp, bị dồn ép tạo nên sức mạnh làm xoáy bờ ngay dưới chân cầu. Thêm nữa, cùng một thời gian xây dựng phải dùng khối lượng lớn cát để cung cấp cho các công trình lớn (cát sông Đồng-Nai rất tốt cho xây dựng, nhiều tỉnh khác cũng về Biên Hoà mua cát), sự lấy cát từ lòng sông bằng nhiều chiếc tàu-xáng (dredger), tạo nên lòng sông sâu hơn, nước chảy siết hơn bình thường, gây nên sự xoáy mòn dần dần, báo

hiệu nơi này không thể ở lâu hơn, có gia đình dọn về phía Xóm Lò Heo, nơi còn đất, hoặc lên bờ Hoá An.

Quả thật dự đoán của những người thường quen sống trên sông nước, Cồn Gáo bị sụp dần cho đến năm 75 thì hầu như không còn dấu vết, mang theo dòng lịch sử cuộc đua thuyền trên sông Đồng Nai thời Minh Mạng, những ngày bơi lội, chèo ghe qua cồn của lũ trẻ, hình bóng đôi mái nhà của các gia đình sống nghề chài cá...đều đi vào dĩ vãng.

Cồn Gáo Biên Hoà, đối với những người thế hệ sau 1975, có ai biết là gì, nếu không được kể lại. Cồn Gáo vĩnh viễn mất dần trong quên lãng.

*Cái thưở ban đầu lưu luyến ấy
Nghìn năm hồ dễ mấy ai quên.
(Thế Lữ)*

Nguyễn Văn Đáng

(*) Tham khảo: Đua thuyền trên sông Đồng Nai "BHSL 1"